

tesz», az iskolától is azt kívánták, hogy mennél gazdagabb tudást nyújtson. Ez volt a *tanítóiskola* kora, amely azonban hamarosan felkeltette a «túlterhelés kérdését», amelynek hullámai ma sem csitulnak el. A század közepén a műveltség fogalma finomodott és kezdték a jellemet becsülni, felmerült Herbarttal a nevelőoktatás eszméje, amely a *nevelőiskolát* teremtette meg. De ennek az ideálja még meg sem valósulhatott, mikor a nemzeti érzület terjedése nemzeti nevelést is kívánt. A nemzeti gondolattal párhuzamosan fejlődött ki a szociális áramlat. Ennek hatása alatt keletkezett a *szociális pädagogia*, amely az egyént a társadalom tagjául akarja neveltetni. Nem a szociális pädagogia ellen, hanem az egyformásító, mindenkire egyenlő mértéket alkalmazó iskolával szemben kezdték az egyén jogait hangsúlyozni és megalakult a *személyiség pädagogiája*, amely megkívánja, hogy a tanító szabad személyiség legyen és a tanulót is ilyenén nevelje. Ez az irány szinte korlátlan szubjektivizmussá fokozódott és a művészi kultúra után való vágyakozással együtt a *művészi nevelés* gondolatára vezetett. A szkepszis és kriticismus végül a tapasztalati lélektan elvetésében nyilvánult és a kísérleti lélektannal kapcsolatban jelentkezik a *kísérleti pädagogia*, amelyet hívei mindenhatónak gondolnak. A *munkaiskola* gondolata nem új, csak új szempontból sürgetik. Társadalmi, gazdasági és fiziológiai érveket sorakoztatnak az érdekében.

Ez a nagy zavar azt mutatja, hogy átmeneti korban élünk. Ha józan szemmel nézzük a különböző irányokat, mindegyik hoz valami figyelemreméltót és ez csak jó jel arra, hogy a sok különböző irány meg fogja találni a helyes utat, amelyen a nevelésnek haladnia kell. Az erkölcsiség ápolásáról és fejlesztéséről azonban sohasem szabad a nevelésnek lemondania.

*

Pädagogiai tanszékek. Ilyen címen foglalkozik *Friedrich Baumann* a *Pädagogisches Archiv* novemberi számában egy felszólalással, amely a porosz képviselőházban hangzott el annak érdekében, hogy az egyetemeken a pädagogia külön tanszéket kapjon. A felszólalás tulajdonképpen abból indult ki, hogy ha a tanítók az egyetemet látogatják, akkor ilyen tanszékekre nagy szükség lesz. Ez a követelés — hogy a tanítók látogathassák az egyetemet — Németországban sokfelő hallatszik és Württembergben meg is valósult, de Baumann ezt cél szerűnek nem tartja. Az egyetemi tanulmányok célja ugyanis a tudományos önállóság, ezt pedig nem is lehet a tanítóktól kívánni. De rossz következményei is volnának ennek a reformnak, mert egyrészt a tanítók azután nem szívesen tanítanának népiskolákban, másrészt

ez az új elem még jobban megnehezítené az egyetemi előadások be rendezését, pedig ma is elég nyomasztólag hat a hallgatók előzetes képzettségének nagyon különböző foka. Viszont meg kell kívánni, hogy a tanítóképzők tanárai egyetemi képesítésűek legyenek, hogy a tudomány színvonalán álljanak, ami ma még egyáltalán nincs meg. A tanítóknak külön továbbképző tanfolyamokat kell rendezni és ezeken közölni velük a tudományos kutatásnak azokat az eredményeit, amelyek őket érdekelhetik. De nincs szükség Baumann szerint a középiskolai tanárjelöltek érdekében sem arra, hogy külön pädagogiai tanszékeket állítsanak fel, mert a filozofia tanárai tarthatják a szükséges pädagogiai előadásokat, amint ez ma a német egyetemek legnagyobb részén történik. És a filozofusok szívesen is adják elő nemcsak a pädagogia történetét, hanem még a kísérleti pädagogiát is. Különösen a gyermektanulmányok és a kísérleti pädagogia fellendülése miatt hangzik sokszor az a követelés, hogy külön pädagogiai tanszékek kellenek, de a kísérleti pädagogia hívei nagyon túlbecsülik az e téren elért eredményeket. A középiskolai tanárjelöltek általában nem foglalkozhatnak többet az egyetemen pädagogiával, mint eddig tették, mert az csak szaktanulmányaik rovására történhetnék. Elég, ha az egyetemen pädagogiai lélektannal és a pädagogia történetével foglalkoznak. A pädagogiai elméletbe való elmélyedésre sokkal alkalmasabb idő a szemináriumi és próbaév, amikor a nevelés gyakorlati oldalával is megismerkednek. Az elmélet és gyakorlat kölcsönhatása biztosítja azt, hogy a tanárjelölt nem felületesen foglalkozik a pädagogiával.

*

A munkaiskola. A *Pädagogische Studien* hatodik füzetében *Karl Kubbe* a munkaiskola lélektani alapvetését bírálva, a következő megállapodásra jut. Ha a munkaiskolát úgy emlegetik, mint a tanítóiskola ellen felmerült ellenáramlatot, ez abból ered, hogy a népiskola céljainak történetét nem ismerik. A nevelőiskola mindig nagyra becsülte a kézügyességet, a munkaiskolának tehát fel kellett volna fednie a nevelőiskola hiányait és megmutatni, hogy kell ezeket megszüntetni. A kézügyesség is feltételezi az értelmet. A ki a munka fogalmát megfosztja az értelem jegyétől, az hibát követ el. A munkaiskola véleménye szerint a munka általában «az» a módszeres eszköz, amely szemléletes gondolkodásra vezet. De veszedelmes tévedés azt hinni, hogy az ember egész szellemi életét a képzeletre lehet felépíteni. A munkaiskola a lelki életnek csak egyik oldalát használja alapul, a legcsekélyebbet és így esztétikus intellektualizmusnak mondható. Az elvont gondolkodási tevékenység ép oly fontos oldala a lelki életnek, mint a szemléletes gondolkodás. A munka nem az az eszköz, amely